

BİLİMSEL YAYINLARDA YAZARLIK HAKKI: ETİK İLKELER VE UYGULAMA SORUNLARI

Hasan SEÇEN*

Atatürk Üniversitesi, Fen Fakültesi, Kimya Bölümü, Erzurum, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 21 Kasım 2024
Düzelme tarihi: 26 Aralık 2024
Kabul tarihi: 27 Aralık 2024

Anahtar Kelimeler:

Bilimsel makale yazımı,
yazarlık hakkı, haksız yazarlık,
akademik yayıncılık

ÖZET

Bilimsel makalelerde yazarlık, yapılan çalışmaya önemli katkılar yapan bir araştırmacı için büyük bir onurdur. Ancak, bir makale yazarlığı sadece bilimsel katkıyı temsil etmekle kalmayıp, aynı zamanda akademik dürüstlüğün ve şeffaflığın bir göstergesi olarak da değerlendirilir. Bu bağlamda, haksız yazarlık, akademik dünyada güvenilirlik ve sorumluluk sorunlarını beraberinde getirmekte, akademide haksız rekabet ortamı oluşturmakta ve gerçek katkıda bulunanların haklarını ihlal ederek onurlarını da incitmektedir. Akademik kariyer yükseltmeleri için gönderilen dosya incelemeleri sırasında etik kurullara sevk edilen konular arasında yazarlık hakkına yönelik itirazlar önemli bir yer tutmaktadır. Katkı sağlamayan kişilerin çalışmalarda yazar olarak gösterilmesi, akademik etik ihlaller arasında önemli bir konu olduğundan, bu tür başvuruların etik kurullar tarafından özenle incelenmesi gerekmektedir. Bunun tersine durumlar da sıkça yaşanmaktadır. Araştırma sürecine protokolsüz olarak katkıda bulunan bazı araştırmacılar, makaleye yazar olarak eklendiklerinde bazen üçüncü kişiler tarafından haksız yazarlıkla suçlanabilmektedirler. Bu gibi durumlarda, çalışmaya somut katkı veren bireylerin yazarlık hakkı tartışmaya açılmakta ve uzun inceleme süreçlerine maruz kalabilmektedirler. Bu gibi durumlarda yazarlık haklarının doğru şekilde değerlendirilebilmesi için etik kurullar çerçevesinde adil bir sürecin izlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Bilimsel yazarlıkta etik açıdan kuşku oluşturan yazarlık durumları, kasıt ya da ihmalden dolayı olabildiği gibi bazı durumlarda, araştırma süreçlerinin karmaşıklığından da kaynaklanabilmektedir. Projelerin büyük çoğunluğunun disiplinler arası olması, araştırma ekiplerinin büyüklüğü ve disiplinler arası sınırların belirsizliği, bazen yazarlık hakkını belirlemeyi zorlaştırabilmektedir. Ayrıca, araştırmanın dinamik yapısı, beklenmedik yeni yönlere kayması ve dilimlenmiş makalelerden kaçınma çabası, bazen yapılacak yayında yazar sayısını artırabilmektedir. Bu süreçlerde araştırmanın dinamik yapısından kaynaklanan protokolsüz iş birlikleri, yazarlık hakkı konusunda bilinç eksikliği ve disiplinler arası farklı uygulamalar da yine yazarlık hakkı üzerinde etik sorunlara veya etik ihlal algısına yol açabilmektedir. Bu makalede, bilimsel makalelerde yazarlık hakkının gerçek katkılar ve etik bağlamda nasıl ele alınması gerektiği tartışılmaktadır. Çalışmada yazarlık kriterleri yanında, onursal/armağan/misafir yazarlık gibi etik dışı yazarlık uygulamalarının sakıncalarına vurgu yapılmakta ve akademik çalışmaların şeffaf bir şekilde değerlendirilmesi için etik kurullar çerçevesinde, yazarlık hakkının adil bir şekilde nasıl uygulanabileceği hususu ele alınmaktadır. Ayrıca, disiplinler arası çalışmalar ve danişman-yazar ilişkileri gibi yazarlık hakkının karmaşıklaştığı durumlarda da etik ilkelerin nasıl korunacağı üzerinde durulmaktadır.

Keywords:

Scientific article writing,
authorship rights, unfair authorship,
scholarly publishing

AUTHORSHIP RIGHTS IN SCHOLARLY ARTICLES: ETHICAL PRINCIPLES AND APPLICATION PROBLEMS

ABSTRACT

Authorship in scientific articles is a great honor for a researcher who makes scholarly contributions to a study. However, authorship not only represents scientific contribution but is also regarded as an indicator of academic integrity and transparency. In this context, unjust authorship brings issues of reliability and accountability in the academic world, creates an unfair competitive environment, violates the rights of genuine contributors, and damages their dignity. During the review of academic promotion dossiers, disputes over authorship rights constitute a significant proportion of cases referred to ethics committees. Listing individuals as authors who have not made substantive contributions is a major ethical issue in academia, necessitating meticulous examination by ethics committees. Conversely, situations often arise where researchers who have contributed informally to a study are accused of unjust authorship by third parties when they are included as authors in the article. In such cases, individuals who have made scholarly contributions may find their authorship rights questioned and subjected to lengthy investigation processes. To ensure that authorship rights are fairly assessed in such circumstances, it is essential to follow a fair process guided by ethical principles. Ethically questionable authorship scenarios in scientific writing may stem not only from intentional or negligent actions but also from the complexities of the research processes. The predominantly multidisciplinary nature of projects, the large size of research teams, and the blurred boundaries between disciplines can sometimes complicate the determination of authorship rights. Moreover, the dynamic nature of research, unexpected shifts in focus, and efforts to avoid fragmented publications can increase the number of authors involved. In these processes, informal collaborations arising from the dynamic nature of research, lack of awareness about authorship rights, and varying practices across disciplines can lead to ethical concerns or perceptions of misconduct regarding authorship. This article discusses how authorship rights in scientific articles should be addressed in terms of genuine contributions and ethical considerations. In addition to examining authorship criteria, it highlights the pitfalls of unethical practices such as honorary, gift, and guest authorship, and addresses how authorship rights can be applied fairly within the framework of ethical rules to ensure transparent evaluation of academic work. Furthermore, the study focuses on how ethical principles can be upheld in complex situations such as multidisciplinary studies and advisor-author relationships, where authorship rights become increasingly complicated.

1. Modern Bilimin Gelişmesinde Rol Oynayan Ana Etmenler ve Bilimsel Yayıncılık

Öztürk (1997), “Modern Bilimin Gelişimi” başlıklı yazısında, tarihsel süreç içinde bilimin gelişmesinin etmenlerini ele almış ve bu sürece katkı sağlayan etmenleri farklı yönlerden tartışmıştır. Yazıda, insanlığın ilk çağlardan itibaren akıl ve nedensellik çerçevesinde doğayı anlama çabası; bilimsel bilgi üretmek amacıyla bilimsel yöntemin geliştirilmesi; çeviri faaliyetleri sayesinde kültür-

ler arası etkileşim; eğitimin bireysellikten çıkarılarak kurumsal bir yapı üzerinden sunulması; özerk statüye sahip akademik kurumların oluşturulması; ve matbaa teknolojisinin gelişimiyle bilginin geniş kitlelere yayılması gibi çok önemli faktörlerin bilimin gelişimi üzerindeki etkileri vurgulanmıştır.

Erat ve Arap (2016) ise “Bilimin Devlet İçin Önemi: Bilim-Devlet İlişkisi Üzerine Bir Çözümleme” başlıklı çalışmalarında, devlet politikalarının bilimin gelişimindeki rolüne dikkat çekmişler, özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda, Endüstri Devrimi sürecinde bilimsel

bilginin maddi sistemlerde uygulama alanı bulmasının önemine işaret etmişlerdir. Yazarlar, Endüstri Devrimi'ni başlangıçta zanaatkarların başlattığını, endüstrinin gelişimini yönlendirenlerin ise bilim insanları olduğunu dile getirirler. Dolayısıyla, bu süreçte, teknolojik ihtiyaçların artmasıyla temel bilimlerin önemi daha da artmış ve ülkeler, bilimin büyük gücünü fark ederek bilimsel araştırmalara ulusal bütçelerinden büyük kaynaklar ayırmışlardır.

Bununla birlikte, bilimin gelişiminde çok önemli bir etmen de bilimsel yayıncılıktır. Ghasemi ve arkadaşları (2023), 1665 yılında Fransa'da Le Journal des Sçavans (5 Ocak 1665) ve İngiltere'de Philosophical Transactions (6 Mart 1665) ile başlayan bilimsel hakemli dergi sürecinin, günümüzde yaklaşık 50 bin dergiye ulaştığını ve 2009 yılı itibarıyla yaklaşık 350 yıllık bir süre zarfında 50 milyona yakın bilimsel hakemli makale yayımlandığını belirtmektedir. Bu durum, bilimsel yayınların, yeni bulguları yayarak, kabul görmüş teorileri genelleştirerek ve yeni fikirleri paylaşarak bilimin ilerlemesinde merkezi bir rol oynadığını açıkça göstermektedir.

2. Bilimsel Makaleler Niçin Yazılır?

Prof. Dr. Robert A. Day, ünlü kitabı “Bilimsel bir makale yazılır ve yayımlanır?” kitabına řu cümlelerle başlar:

“Bilimsel araştırmanın gayesi yayındır. Doktora öğrencisi olarak başlayan bilim insanları esas olarak ne laboratuvar çalışmalarındaki beceri ve hızlarıyla ne de genel veya özel bilimsel konulardaki yetkinlikleriyle değerlendirilirler. Sempatiklikleri veya zekâlarıyla da değil. Onlar, yayınlarıyla değerlendirilir ve tanınırlar; ya da tanınmadan kalırlar” (Day, 2000, s. XV).

Bu bağlamda biz de bilimsel makalelerde yazarlık konusuna “bilimsel makaleler niçin

yazılır?” sorusuyla girebiliriz.

Bilimsel çalışmaların yayımlanmasının dört önemli yaygın etkisi bulunmaktadır:

(i) bilimsel akran değerlendirmesi, (ii) bilimi geliştirme, (iii) kariyer ve tanınırlık ve (iv) toplumu aydınlatma.

2.1. Bilimsel Akran Değerlendirmesi: Bilim insanlarının temel ödevlerinden biri, yeni bilgi üretmek ve bu bilgiyi paylaşarak bilimin gelişimine katkıda bulunmaktır. Bilimsel makalelerin, “peer review — akran değerlendirme” adı verilen ve bilimsel yazarların konuya hakimiyeti ileri düzeyde olan uzmanlar tarafından değerlendirilmesi ve editör süzgecinden geçirilmesi bilimin güvenilir bilgi üretmesi açısından çok önemli bir süreçtir.

Jana (2019), akran değerlendirme sisteminin temel amaçlarını: yüksek kaliteli araştırmaların yayınlanmasını teşvik etmek; şüpheli veya eksik yöntemlere dayanan çalışmaların yayımlanmasını engellemek; yalnızca sağlam araştırma tasarımı ve metodolojisine sahip çalışmaların değerlendirilmesini sağlamak; mevcut literatürle uyumu kontrol ederek uygun atıf sistemine dikkat etmek; dayanaksız çıkarımlara ve geçersiz birincil sonuçlara yer verilmesini önlemek; deney sonuçlarının açık, net ve eksiksiz bir şekilde sunulmasını sağlamak; derginin amaç ve kapsamıyla uyumlu makaleleri seçmek; araştırma bulgularının yeniden üretilebilir olmasını teşvik etmek; ve kaliteli çalışmaların yazarlara hazırladıkları makale taslaklarını yeniden düzenlemek ve eleştirilerle gelişmesine yardımcı olmak olarak tarif etmektedir.

İşte bundan dolayı, akran değerlendirme yayımlanan bir araştırmanın kalite güvencesi gibidir. Bilim topluluğunda yayımlanmamış bir çalışma bitmiş sayılmaz. Ancak yayımlandıktan sonra da tam olarak bittiği söylenemez. Etik ihlallerden ötürü pek çok

makale yayınladıktan sonra geri çekilebilmektedir.

2.2. Bilimi Geliştirme: Eğer araştırmacılar bulgularını mahdut bir çevreyle paylaşıp küresel düzeyde herkesin yararlanacağı açık bilgi haline getirmeseydi, başka kurumlardaki veya başka ülkelerdeki bilim insanları aynı şeyleri her defasında yeniden keşfetmek zorunda kalacaklar, bu ise büyük bir zaman ve kaynak israfı oluşturacak, bilimin gelişmesi de çok yavaşlayacaktı. Bu bağlamda bilimsel yayınlar diğer bilim insanlarının çalışma bulgularını inceleyebilmesi, eleştirebilmesi ve yeni hipotezler geliştirebilmesi için bir platform sunar. Böylece, yapılan katkılar üzerine düşünme ve bu katkıları daha ileriye taşıma fırsatı doğar. Bu nedenle, bilimsel bulguların yayımlanması bilim topluluğunun ortak birikimini artırarak ilerleme sağlamaya yönelik bir sorumluluktur. Isaac Newton'un "*ben diğerlerinden daha ilerisini gördüysem, devlerin omuzunda oturduğum içindir*" sözü (Stokes, 2010, s.26) bilim mirasının önemini yansıttığı kadar, bilimin, bizden öncekilerin ve bizim dışımızdakilerin bilgilerinin üzerine yeni şeyler inşa ederek gelişebileceğine de vurgu yapar.

2.3. Kariyer ve Tanınırlık: Yazarlık, bir bilim insanının bilimsel topluluk içindeki tanınırlığını artırır ve yayımlanan makaleler, bilim insanlarının akademik kariyerlerinde bir ölçüt ve başarı göstergesi olarak değerlendirilir. Sonuçta, özellikle kariyer aşamalarında bir bilim insanına tanınırlık sağlamak açısından yayım yapmak önemlidir.

2.4. Toplumu Aydınlatma: Bilimin önemli bir amacı, doğru bilgi üretmek ve bu bilgiyle insanların doğru düşünmesini sağlamak, insan yaşamını kolaylaştırmak veya iyileştirmektir. Bu yönüyle, tüm bilim dalları insanlığa doğrudan veya dolaylı olarak

fayda sağlar. Çünkü doğru bilgi, en değerli hazinedir; bilgi olmadan ne yararlı bir iş yapılabilir ne de bir zarardan kaçınılabilir. Ancak, mühendislik gibi uygulamalı bilimler ile sağlık, çevre ve teknoloji alanlarında yayımlanan makaleler, bilimsel bilgi üretmenin ötesinde, topluma doğrudan fayda sağlama potansiyeline de sahiptir.

Özetle, bilimsel araştırma sonuçlarını yayımlamak, bilim insanları için bir görev, bir onur kaynağı ve aynı zamanda bir sorumluluktur. Yetim'in (2020, s.88) bu bağlamda söyledikleri önemlidir: "*Tüm dünyada akademisyenler arasında çok iyi bilinen bir atasözü: "publish or perish" demektedir yani "yayınla ya da mahvol". Bu söz akademik çalışmalarda sorumluluklarımızı yerine getirmek veya akademik anlamda başarılı olabilmek için çalışmaların yayınlanmasının önemini anlatmaya çalışan veciz bir sözdür, aforizmadır.*"

Yazılı Olmayan Okur-Yazar Akdi

Roig (2010), bir yazısında etik yazım kurallarının temelinde, yazarın her türlü yazılı çalışmasında yazar ile okuyucular arasında yazılı olmayan bir anlaşma olarak kabul edilen bir ilke olduğunu söyler. Bu anlaşmaya göre, okuyucu, yazının tamamen yazarın kendisine ait olduğunu, başkalarından alınan her türlü fikir veya ifadenin akademik kurallara uygun şekilde belirtildiğini (atıf yapıldığını) ve içerikte aktarılan bilgilerin yazarın tüm iyi niyeti ve yetkinliğiyle doğru bir şekilde sunulduğunu varsayar.

Böylece bu "*yazılı olmayan akit*" yazarların, okuyuculara karşı sorumluluklarını üç ana ilke etrafında toplar:

A. Çalışmanın Yazarlar Tarafından Gerçekleştirildiği Güvencesi: Okuyucular, bilimsel bir makaleyi incelediklerinde o çalışmada, tüm yazarların araştırmayı bizzat yap-

tığını ve bütün yazarların araştırmaya yazarlık hakkı kazandıracak düzeyde önemli katkılar yaptıklarını varsayarlar. Bu varsayım, çalışmaya yazarlar tarafından katkı yapıldığı ve yazar isimleri ve sıralamalarının etik olarak yapıldığı veya yer aldığına dair bir güvencedir. Dolayısıyla, “onursal yazarlık” “armağan yazarlık” veya “gölge yazarlık” ve yazarlık hakkına sahip olduğu halde yazarlıktan çıkarılma gibi etik sorunlar bu güveni sarsar ve okur-yazar akit ilişkisini riske atar.

B. Bulguların Doğruluğu ve Bilimsel Güvenilirlik:

Okuyucu, yayımlanan araştırma bulgularının objektif bir şekilde sunulduğunu, doğru ve güvenilir olduğunu varsayar. Bu güvenceyi sağlamak, araştırma sırasında verileri arpıtmamak, yanlış yorumlamamak veya uydurma bilgiler sunmamak gibi etik sorumlulukları içerir. Sahte veri veya yanıltıcı bilgiler, bilim topluluğunda güven kaybına yol açar ve bilimin kendisini sorgulatır. Bilim insanları arasındaki güven zincirinin temelini, her bir bulgunun dürüst ve doğru olarak sunulması oluşturur. Hakiki bilim insanları gerçeğe ihanet etmezler (Broad ve Wade, 1982).

C. Evrensel Yazım ve Etik Kurallara Uygunluk:

Yazarlık sürecinde etik kurallara riayet ve akademik dürüstlük, bilginin evrenselliğini ve güvenilirliğini sağlayan temel taşlardan biridir. Bu kurallar, araştırma yöntemlerinin doğru tanımlanması, sonuçların şeffaf bir şekilde raporlanması ve tüm yazarların akademik katkılarının doğru bir biçimde belirtilmesi, çalışmanın hipotezinden başlayıp yöntem, veri toplama ve analizinde yararlanılan bütün kaynakların açıkça ifade edilmesi gibi hususları kapsar. Evrensel yazım kurallarına riayet etmek, aynı zamanda bu bilgilerin doğrulanabilir ve tekrarlanabilir nitelikte açık bir şekilde sunulmasını sağlar.

Yazılı olmayan okur-yazar akdinin ihlal

edilmesi, sadece bilim insanların bireysel itibarını sarsmakla kalmaz, bilimsel bilginin doğruluğuna duyulan güveni de zedeler. Güven duygusunun sarsılması, bilimin ilerlemesini durdurur ve okuyucu ile yazarlar arasındaki güven köprüsünü yıkar. Bu bağlamda, Roig’in (2010) bahsettiği örtülü akit, bilimsel yayıncılıkta bir tür “etik anlaşma” olarak da kabul edilebilir. Bundan dolayı, makale yazarlarının, çalışmaya katkıları dik-kate alınarak doğru ve adil olarak tanımlanması, okuyucunun bilime duyduğu güveni güçlendiren önemli bir katkıdır.

3. Bilimsel Yayınlarda Yazarlık Kriterleri

Yale niversite’nin web sayfasında belirttiği gibi, akademik gelenekte bilimsel veya akademik bir makalede yazar olarak yalnızca, çalışmanın entelektüel içeriğine anlamlı ve kayda değer bir katkı sağlayan kişilerin isimleri yer almalıdır. Bütün yazarlar, projedeki kendi rollerini ve birlikte çalıştıkları yazarların rollerini adil bir şekilde değerlendirmekten sorumludur. Böylece, yazarlar, yazar olarak yer aldıkları tüm yayınlarda, katkılarının standartlara uygun şekilde belirtilmesini sağlarlar (Yale University, t.y.).

Makalenin son kısmında makalenin yazar katkısı kısmında bütün yazarların kendi sorumluluk alanlarını belirtmesinde yarar vardır. Ancak bu durum, yazarın diğer kısımlardan sorumsuz olduğu anlamına gelmez. Makale hakkında açılan etik soruşturma bütün yazarları kapsayacağı gibi makalenin geri çekilmiş sayılması durumlarında da bütün yazarların isimlerinin itibarsızlaşacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Yazarlık hakkı kazandıran katkılar bağlamında International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE), Committee on Publication Ethics (COPE) ve ELSEVIER yayınevinin kriterleri, makalelerde yazarlık ölçütleri açısından en çok kullanılan kaynaklardır.

International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE)

Bilim etiği konularında önemli kaynaklardan biri kabul edilen International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE), “Defining the Role of Authors and Contributors” başlıklı talimatında yazarlık hakkının 4 kritere dayandırılmasını önerir:

1. Araştırmanın fikrine *veya* tasarımına *veya* çalışma için verilerin elde edilmesine, analiz edilmesine *veya* yorumlanmasına önemli katkılar; VE
2. Makalenin taslağını hazırlamak *veya* önemli düzeyde entelektüel içerik bakımından eleştirel olarak gözden geçirmek; VE
3. Yayınlanacak son versiyonun onayı; VE
4. Çalışmanın herhangi bir bölümünün doğruluğu veya bütünlüğu ile ilgili soruların uygun şekilde araştırılması ve çözümlenmesini sağlamak için işin tüm yönlerinden sorumlu olmayı kabul etmek.

ICMJE, bu dört kriteri birbirlerine “VE” bağlaçlarıyla bağlayarak bir yazarın bu dört kriteri sağlaması gerektiğini belirtmekle birlikte ilk kriteri karşılayan tüm araştırmacılara makalenin taslağını hazırlama, gözden geçirme, yayınlanacak versiyonun onayı açısından katılma fırsatı verilmesini önemle tavsiye eder. Yine ICJME’ye göre yazarlar, yalnızca kendi katkılarından sorumlu olmakla kalmayıp, makalede yer alan tüm yazarların hangi katkıları sağladığı da açıkça ifade edilmelidir. Ayrıca, ortak yazarların bilimsel katkılarının dürüstlüğüne ve bütünlüğüne güven duyulmalıdır (International Committee of Medical Journal Editors. (t.y.).

Committee on Publication Ethics (COPE)

Committee on Publication Ethics (COPE),

30'dan fazla ülkeden dergi editörlerinin katkılarıyla oluşturulmuş uluslararası bir organizasyondur. COPE'nin temel misyonu, bilimsel yayıncılık etiğinde en iyi uygulamaları belirlemek ve bu uygulamaların hayata geçirilmesi sürecinde editörlere ve yayıncılara rehberlik etmektir. Disiplinler arası farklılıkları ve uygulama çeşitliliğini dikkate alan COPE, tüm bilimsel yayınlar için en az iki temel kriterin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır:

1. Çalışmaya kayda değer bir katkı sağlamak VE
2. Çalışmanın içeriğinden ve yayımlanmış halinden sorumlu olmak (Committee on Publication Ethics, t.y.).

Elsevier

Bugüne kadar 2800'den fazla bilimsel dergi, 40 bini aşkın kitap ve 17 milyondan fazla makale yayımlayan Elsevier, bilimsel yayıncılık alanında öncü bir kuruluştur. Elsevier, yazarlık için tek bir temel kriter belirler:

- Rapor edilen çalışmanın fikrine, tasarımına, yürütülmesine veya yorumlanmasına kayda değer bir katkıda bulunmak.

Ayrıca, yazarların katkılarının şeffaf bir şekilde belirtilmesi için, CRediT yazar beyanı gibi yöntemlerle her bir yazarın katkısının yayın üzerinde açıkça ifade edilmesini tavsiye eder (Elsevier, t.y.).

Sonuçta biri yayıncı ikisi dergi editörlerinin üst çatısı niteliğinde olan bu üç kuruluşun yazarlık kriterlerine göre, bir çalışmada yazar olarak tanımlanabilmek için araştırmaya önemli ve anlamlı bir katkı sağlama zorunluluğu ortak bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. ICMJE, yazarlık hakkını dört kapsamlı kritere dayandırarak, araştırmanın fikir ve tasarımına katkı sağlama, taslağı hazırlama veya gözden geçirme, son onayı verme ve tüm sürecin doğruluğundan sorumlu olma

gibi aşamaları detaylı bir şekilde tanımlamaktadır. COPE, bu kriterleri daha sadeleştirerek iki temel unsur olan çalışmaya kayda değer bir katkı sağlama ve yayının tüm sürecinden sorumlu olma şartını belirtir. Elsevier ise tek bir temel kritere, yani çalışmanın fikrine, tasarımına veya yorumlanmasına kayda değer katkı sağlama şartına odaklanır. Tüm kuruluşlar, katkıların şeffaf bir şekilde belirtilmesi gerektiğine vurgu yaparak, her yazarın katkı türünün açıkça belirtilmesini önemser.

4. Yazarlık Hakkı İçin Bilimsel Katkı Türleri

Araştırma Fikrinin Oluşturulması: Araştırma, yeni bilgi üretmek ve/veya mevcut bilgiyi yeni ve özgün bir şekilde kullanarak yeni kavramlar, yöntemler ve anlayışlar geliştirmek olarak tanımlanır. Bu, daha önceki araştırmaların sentez ve analizini içerebilir; ancak yalnızca yeni ve özgün sonuçlara ulaşmayı sağladığı lde geçerlidir (Western Sydney University, t.y.). Araştırma fikri, araştırmanın temel amacını, hedeflerini ve genel çerçevesini belirleyen fikirdir. Bu fikir, araştırmanın zmeyi hedeflediği sorunu, doldurmayı amaçladığı bilimsel boşluğu ve araştırma konusunun neden önemli olduğunu ve gerekçesini ortaya koyar. Aynı zamanda, çalışmanın teorik altyapısını, araştırma sorusunu veya hipotezleri şekillendirir. Araştırmacılar, bu fikri geliştirirken ilgili alan yazını inceler ve araştırmanın bilgi birikimine sağlayacağı özgün katkıları belirler. Neyi araştıracasını bilmek, araştırmayı yapmaktan daha önemlidir. Bu nedenle, araştırmanın yönünü ve kapsamını netleştiren bu süreç, çalışmanın başarılı bir şekilde yürütülmesi için olduğu kadar yazarlık hakkı açısından da büyük önem taşır.

Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi: Araştırma tasarımı, bir araştırmanın farklı bileşenlerini tutarlı ve mantıklı bir şekilde

bütünleştiren, araştırma probleminin kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayan genel strateji ve mantıksal çerçevedir (De Vaus, 2001). Araştırma tasarımı, bir çalışmada hangi verilerin toplanacağını, nasıl lcleceğini ve nasıl yorumlanacağını planlar. Oluşturulacak plan, sorulara doğru cevaplar bulmak veya teorileri net bir şekilde test etmek için verilerin nasıl elde edileceğini düzenler. Araştırma tasarımının amacı, yanlış sonuçlara ulaşma riskini azaltmak ve farklı açıklamaları inceleyerek bulguların güvenilir ve geçerli olmasını sağlamaktır. Bu süreçte hem düşünme yöntemleri hem de uygulama adımları bir arada ele alınır. Özellikle araştırma, bir fon kuruluşundan destek alınarak yrtlecekse, yöntem, projenin desteklenmesi açısından ayrı bir önem arz eder. Dolayısıyla araştırma tasarımında yapılan katkılar, araştırmanın yenilikçi hedeflerine ulaşılabilirlik açısından çoğu kere kaygıya yer bırakmayacak analitik düşünme ve yenilikçi yaklaşım becerilerini gerektirir ve bu katkılar, yazarlık hakkını oluşturur.

Verilerin Elde Edilmesi: Veri toplama, belirli araştırma sorularını cevaplamayı, hipotezleri test etmeyi ve sonuçları değerlendirmeyi sağlayan, önceden belirlenen sistematik yöntemlerle, ilgi duyulan değişkenlerle ilgili bilgi toplama ve lme sürecidir (Office of Research Integrity, t.y.). Bu aşama, alanlara göre; saha çalışmaları, laboratuvar deneyleri, anketler veya gözlemler gibi çeşitli yöntemlerle yapılabilir. Bazen yöntemde nerilen A planları çalışmadığı gibi B planları da çalışmaz. Bu durumda, araştırma sürecinde yeni yöntemler geliştirmek gerekebilir. Verilerin doğru bir yöntemle ve güvenilir bir şekilde toplanması yanında nicel olarak araştırma evrenini rnekleyci olması da çok önemlidir ve süreç çalışmanın sonuçlarının geçerliliğini doğrudan etkiler. Verilerin elde edilmesi, yalnızca teknik bilgi değil, aynı zamanda dikkatli bir uygulama ve etik

kurallara uygunluk gerektirmesi ve çoğu durumda yenilikçi entelektüel katkılar da gerektirdiği için bu süreç, yazarlık hakkı açısından kritik bir aşamadır.

Verilerin Analiz Edilmesi: Veri analizi, verilerin sistematik olarak toplanması, temizlenmesi, dönüştürülmesi, tanımlanması, modellenmesi ve yorumlanması sürecidir (Eldridge, 2024). Araştırmacılar, bu aşamada, istatistik veya biyoinformatik gibi çeşitli yöntemler kullanarak sonuçların güvenilirliğini ve geçerliliğini değerlendirirler. Verilerin analiz edilmesi, ham verilerin istatistiksel veya matematiksel yöntemlerle işlenmesini ve anlamlı sonuçlar çıkarılmasını sağlar. Veriler analiz edildiğinde ham bilgi olmaktan çıkar ve anlamlı sonuçlar içeren bulgular haline dönüşürler. Bu süreçte, analiz yapan kişi ham veriyi yorumlamaktan ziyade, veriyi anlamlandıran bir süreç uygular. Yani, verilerin analiz edilmesi, gözlem ve deneylerin çıktısını sayısal veya görsel hale getirir. Analizlerin sonucunda bulguların, araştırmanın hipotezini desteklediği veya yanlışlağığı ortaya çıkarılır. Bu süreç, araştırma sonuçlarının yorumlanması, anlamlandırılması ve bilimsel katkının tanımlanmasını sağlağığı için yazarlık hakkı kazanımı açısından önem taşır.

Sonuçların Yorumlanması: Yorumlama, analitik ve/veya deneysel bir çalışmanın ardından toplanan verilerden çıkarımlar yapma olarak tanımlanır. Aslında bu, araştırma bulgularının daha geniş anlamını ortaya çıkarma arayışıdır. Yorumlama iki ana bileşenden oluşur: (i) Araştırmada sürekliliği sağlama çabası, bu çaba bir çalışmanın sonuçlarını diğer çalışmaların sonuçlarıyla ilişkilendirmeyi içerir, (ii) Bazı açıklayıcı kavramların geliştirilmesi. Bir anlamda, yorumlama, toplanan veriler içindeki ilişkilerle ilgilenir ve analizle kısmen örtüşür. Yorumlama, araştırma verilerinin ötesine geçerek, diğer araştırmaların sonuçlarını, teorileri ve

hipotezleri de kapsar (SOS Political Science & Public Administration, t.y.). Sonuçların yorumlanması, analiz edilen sonuçların bilimsel anlamını açık-layan bir süreçtir. Bu aşamada, sonuçların çalışma hipotezleriyle nasıl ilişkili olduğu, araştırma bulgularının alan yazına nasıl katkı sağlağığı, bilgi kütüphanesinde hangi boşluğu doldurduğu, elde edilen bilgilerin pratik ya da teorik önemine dair değerlendirmeler yapılır. Yorumlama süreci, araştırmacının teorik bilgi birikimini, eleştirel düşünme ve entelektüel kapasitesini en yüksek düzeyde kullanması gereken bölümlerden biridir. Çalışmanın yorum kısmı, teorik bilgi birikimi ve eleştirel düşünme gerektirir ve araştırmacının eleştirel düşünme becerisini ve konuya dair derin bilgisini de gösterir. Bu aşamada katkıda bulunan yazarlar, çalışmanın anlamını ve önemini vurgulayan çıkarımlarda bulunurlar. Sonuç olarak bu da onlara yazarlık hakkı kazandırabilecek bir katkıdır.

5. Haksız Yazarlık Türleri ve Tanımları

Evrensel bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine göre "haksız yazarlık" (unjust authorship), bir bilimsel çalışmada yazarlık kriterlerini karşılamayan kişilere yeterli katkı sağlamaksızın yazar olarak yer verilmesi ya da katkıda bulunan kişilere hak ettikleri yazarlık hakkının tanınmaması şeklinde tanımlanır. Bu kapsamda başlıca etik ihlallerinden biri olan haksız yazarlık, farklı biçimlerde ortaya çıkabilir bunların başlıcaları aşağıda sıralanmıştır;

5.1. Onursal Yazarlık (Honorary authorship): Onursal yazarlık, araştırmaya gerçek bir bilimsel katkısı olmadığı halde araştırmanın gerçekleştirildiği kurum veya birimde üst düzey bir pozisyona sahip olan ya da projeye maddi destek sağlama konusunda yardımcı olma gibi nedenlerle isimleri yazar olarak belirtilen kişileri ifade eder (Harvey,

2018). Burada ana amaç, çalışmanın görünürlüğünü veya itibarını artırmak veya kıdemli kişilere bir nezaket gösterisi yapmaktır. Mondal ve Mondal (2024) akademik ortamlarda etik olmayan davranışlar içinde en yaygın uygulamanın onursal yazarlık olduğunu belirtmektedirler. Picano (2024) onursal yazarlığın oldukça yaygın olduğunu ve yapılan bir araştırmada incelenen makalelerin nerdeyse yarısına yakınında en az bir onursal yazar bulunduğunu; bazı makalelerde birden fazla onursal yazarın yer aldığını, tüm makalelerin %3'nde ise üç veya daha fazla onursal yazar bulunduğunu bildirmektedir.

Ancak, onursal yazarlığın yaygın olması onun etik olması anlamına gelmez. Onursal yazar olarak eklenen kişiler, kurumsal rolleri ve araştırmaya kaynak sağlama vb. destekleri bir araştırmanın gerçekleştirilmesinde dolaylı katkılar yapmış olsalar bile böyle durumlarda, etik ve adil davranış, onların katkılarının makalenin teşekkür kısmında belirtilmesidir. Çalışmaya entelektüel katkı yapmayan kişiler yazarlar arasında yer almamalıdır.

5.2. Armağan Yazarlık (gift authorship):

Armağan/hediye yazarlık, başka bir yazar tarafından önerilen ve bilimsel makalenin amaçları dışında, kişiye terfi sağlama ya da ona iyilik yapma gibi gizli amaçlara hizmet eden bir haksız yazarlık biçimidir (Harvey, 2018). Armağan yazarlık, onursal yazarlığa benzemekle birlikte, yazar olarak ismin eklenmesi sosyal/akademik statüden kaynaklanmaz. Armağan yazarlık, baş yazarın arkadaşı, meslektaşı, aile yesi veya akademik çıkar ilişkisi bulunan birine bir tür “armağan/hediye” olarak yazarlık hakkı verilmesi anlamına gelir. Bu durumda, yazarlık, akademik ilişkiyi güçlendirme veya iyi ilişkileri devam ettirme amaçıyla verilmiştir.

Armağan yazarlığın etik dışı kabul edilmesinin  nedeni vardır. İlk olarak, hak edilmeden elde edilen bir yayının, kişinin uzmanlığını yanlış yansıtma riski olması, ikinci olarak, armağan yazarlık nedeniyle bu kişi, hiç yayın yapmamış meslektaşlarına göre daha yetkin görülme durumudur, ki bu durum, iş başvurusu, mülakat veya terfi gibi durumlarda kişiye haksız bir avantaj sağlar. Son olarak, bu kişi hakkında yanlış bir yetkinlik algısı oluşur ve kendisinden uzmanlık alanının dışında kalabilecek görevleri yerine getirebileceği beklentisi oluşturur (Zaki, 2011).

5.3. Konuk Yazarlık (guest authorship):

Konuk/misafir yazarlık, makaleye yazarlık katkısı yapmadığı halde, makalenin yayımlanma şansını ve/veya yayımlandıktan sonra oluşturacağı etkiyi artırmak amaçıyla kurumda veya akademik topluluk içinde kıdemli, nüfuzlu ve etkili kişilerin çalışmaya dahil edilmesini ifade eder (Harvey, 2018). Esasında konuk yazarlıkta karşılıklı bir çıkar söz konusudur. Çoğu durumda, konuk yazarlığı kabul eden kıdemli araştırmacılar, statüsünü koruma, daha fazla tanınma, kariyer fırsatları veya meslektaşlarla ilişkileri geliştirme gibi çeşitli nedenlerle bu etik dışı uygulamaya dahil olurlar. Ancak bu tür bir katılım, bilimsel yayının güvenilirliğine zarar verir ve uzun vadede akademik etik değerlerin aşınmasına yol açar. Hem konuk yazarlık teklifini yapanlar hem de konuk yazarlar açısından bu tür tasarruflar etik açıdan kaçınılması gereken durumlardır.

5.4. Gölge Yazarlık (ghost authorship):

Gölge/hayalet yazarlık, araştırmaya, veri analizine ve/veya bir makale taslağının yazımına katılan ancak yazar künyesinde veya teşekkürler bölümünde adı geçmeyen veya açıklanmayan kişilerdir. Gölge yazarlığın bir türü, araştırmaya önemli lde katkıda bulunan ve taslağı hazırlayan geç meslektaş-

ların (öğrenciler veya doktora sonrası bursiyerler gibi) yok sa-yılması gibi bir durumu içerir. Diğ er bir tür ise, çalışma ile bağlantısı olmayan harici bir yazarın, yazarın editörü olarak görev yaparak taslağın hazırlamasında rol almasıdır. En endişe verici olanı ise, şirket tarafından atanan tıp alanından bir yazarın taslak hazırlaması ve ardından makalenin tanınmış bir bilim insanının ismiyle yayımlanmasıdır. Tıp literatüründe eskiden “kirli bir sır” olarak görülen gölge yazarlığın, günümüzde bir sektöre dönüştüğü hususunda kaygılar yaşanmaktadır. Örneğin, Götzsche (2009) ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, sektör tarafından finanse edilen araştırmaların %75'inin gölge yazarlar tarafından yazıldığı ifade edilmektedir. Bu araştırmalarda, protokolü hazırlayan, bulguları analiz eden veya makaleyi yazan kişilerin isimleri, yazarlar listesinde, çalışma grubu veya yazım komitesi üyeleri arasında hatta teşekkür bölümünde de yer almamaktadır. Bu durum, bilimsel çalışmalarda gerçek katkı sağlayan kişilerin emeğinin gizlenmesine ve okuyucuların yanıltılmasına yol açmaktadır (Bavdekar, 2012). Bu uygulama, okuyucuları çalışmayı itibarlı uzmanın yaptığına inandırarak ciddi etik kaygıların ortaya çıkmasına yol açar. Hayalet yazarlığın her üç tipi de etik açıdan kabul edilemeyecek durumlardır.

5.5. Yazarlıktan Çıkarma (“authorship exclusion veya denial of authorship”): Bir araştırmacının hakkını yok sayarak yazarlıktan çıkarma durumudur. Araştırmacı, çalışmaya kayda değer katkı sağlamış olmasına rağmen, etik dışı bir şekilde yazarlar arasında yer almamaktadır. Yazarlık hakkı olan kişileri yazarlıktan çıkarma yayın etiğinin önemli sorunlarından birisidir. En yaygın biçimi, hiyerarşik açıdan güçlü yazar veya araştırmacıların daha korumasız araştırmacıları yok sayması şeklinde ortaya çıkar. Bu-

rada çıkar çatışmaları ve rekabet, araştırmanın başarısını tek başına sahiplenme, ekip içinde derin geçimsizlik ve kişisel anlaşmazlıklar, fon kuruluşlarının protokolde yer almayan kişileri ekleme konusunda koyduğu kısıtlar ve baskılar gibi çeşitli etkenlerle bu tür etik ihlalleri oluşabilmektedir. Sonuç olarak, haksız yazarlığın her türü, bilimsel çalışmaların şeffaflığını, güvenilirliğini ve etik değerlerini zedelemekle kalmaz, aynı zamanda bilimsel doğrulara karşı bir ihanet olarak da nitelendirilir. (Broad ve Wade, 1982). Bilim etiği, bilimin dosdoğru yapılmasını ve yayım süreçlerinde de adil, şeffaf ve dürüst olmayı gerektirir. Bu nedenle, haksız yazarlık uygulamaları bilimsel katkının adil bir şekilde tanınması gerektiğini vurgulayan evrensel etik ilkelere aykırıdır ve bilim insanları arasındaki güven ilişkisini sarsarak bilim camiasının itibarına da zarar verir.

Bu konuda Yetim (2020, s.55) tarafından yapılan bir değerlendirmenin de dikkate alınması faydalı olabilir:

“Bir makalenin yazarı, verilen araştırma sonuçlarında entelektüel sorumluluğu olan kişidir ve sonradan ortaya çıkabilecek etik sorunlar konusunda da sorumluluk sahibidir. Dolayısıyla, iyi/örnek bilim insanları; ne ufacık bir katkıları için başka insanların isimlerini ekleyerek kendi çalışmalarının sunulandırılmasına izin vermeli, ne de kendi isimlerinin muhtemel, belki de yetersiz bazı kişilerin isimleriyle birlikte anılmasını istemelidirler.”

6. Tezlerle İlişkili Yayınlarda Gerçek Yazarlık Katkıları

Bilimsel yayın etiğinde “**haksız yazarlık**” konusu, karmaşıklığı ve hassasiyetiyle önemli bir tartışma alanıdır. Bu tartışma, özellikle dışarıdan birinin şikâyette bulunarak yazarlardan birinin yayınlarda haksız yazar olarak gösterildiğini iddia ettiği durum-

larda daha da karmaşık bir hâl alır. Böyle durumlarda haksız yazarlık ile ilgili ileri sürülen argüman, bir tezden elde edilen makalede yalnızca tez sahibi ve danışmanın yazar olarak yer alabileceği, aksi durumun etik ihlali olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Fakat bu yaklaşım, bilimsel araştırmanın çeşitliliğini ve dinamik yapısını tam olarak yansıtmamaktadır. Bilimsel araştırmaların çok yönlü ve disiplinler arası yapısı göz önüne alındığında, tezden üretilen yayınlarda, danışman ve tez sahibinin yanı sıra başka araştırmacıların yazarlık hakkı kazanıracak nitelikte katkıları bulunuyorsa, bu katkılar da yayın sürecinde mutlaka dikkate alınmalıdır. Özellikle, (i) Ortak danışmanla yapılan tezler; (ii) Proje temelli çalışmalar, (iii) Araştırma grubu içinde diğer araştırmacılar tarafından yapılan katkılar, (iv) Çok disiplinli araştırmalar, (v) Bazı durumlarda bütünlük açısından tez verileri ile araştırma grubunun diğer verilerinin birleştirilmesi (vi) Tezin geç yayımlanması durumunda zaman içinde yeni verilerle araştırmanın geliştirilmesi veya tez verilerinin zenginleştirilmesi gibi değişik durumlarda yazar sayısı artabilmektedir. Bunlardan bazılarının gerekçeleri aşağıda kısaca açıklanmaktadır;

6.1. Proje Temelli Çalışmalar: Bu tür çalışmalarda, konu seçimi, hipotez/araştırma sorusu, amaç ve hedefler, yöntem ve iş paketleri, risk analizleri / B planları, kazanımlar, veri yönetimi ayrıntılı bir şekilde proje önerisi formatında ve genellikle geniş bir ekip tarafından hazırlanır ve ekip üyeleri, projenin başında hak sahipliği konusunda bir sözleşme imzalar. Ayrıca, bu proje önerilerinde yer alacak yüksek lisans ve doktora öğrencileri için de görev tanımları belirlenir ve proje bütçesinin önemli bir kısmı, projeye sonradan katılacak bursiyer öğrencilerin ücretleri için ayrılır. Çoğu kere, projenin fon kuruluşları tarafından desteklenmesi netle-

şene kadar bursiyerlerin kim olacağı belirsizdir. Fon kuruluşu tarafından projenin başlamasını takiben proje ekibine kabul edilen öğrenciler, belirli iş paketlerinde çalışarak, proje yöneticisinin onayıyla çalıştıkları kısımları teze dönüştürebilirler. Ancak teze yazılan kısımlar, projenin çıktısı olan makalelere dönüştürüldüğünde, proje ekibinde yazarlık kriterleri açısından katkı yapan kişiler de makalede yer alır. Çünkü bu çalışmalar, sadece öğrenci ve danışmanının çabalarının ürünü değil, aynı zamanda geniş bir ekibin ortak çalışmasının bir sonucudur. Bu nedenle, bir projeden üretilen makalelerde yazarlık haklarının, sadece tez sahibi öğrenci ve danışmanına ait olup olmadığı sorusu, projenin doğasını ve ekip çalışmasının önemini göz ardı eden bir yaklaşım olarak değerlendirilir. Proje ekibinin diğer üyeleri, projeye katkıda bulunarak ve sorumluluk alarak, yazarlık hakkına sahip olabilir ve bu uygulama hem makul hem de adil bir uygulama olarak kabul edilmelidir. Yazarlık kriterlerinin, projenin gerçek katılımcılarını yansıtacak şekilde geniş ve kapsayıcı olması, bilimsel çalışmanın doğasına daha uygun bir yaklaşımdır ve bu hem bilim etiği hem de projede yer alan her bireyin emeğini ve onurunu koruma açısından önemlidir.

6.2. Araştırma Grubu Üyesi Diğer Araştırmacıların Katkıları: Bazı disiplinlerde, yüksek lisans öğrencileri tez çalışmalarını sürdürürken, danışmanlarının onayıyla gruptaki daha deneyimli doktora sonrası araştırıcı veya doktora öğrencilerinden yardım alabilirler. Özellikle fizik, kimya, malzeme bilimi gibi alanlarda, iş sağlığı ve güvenliği risklerinin yüksek olduğu, çok sofistik ve çok pahalı ileri teknolojik cihazlar ve malzemelerin kullanıldığı durumlarda bu tür yardımlaşma hem öğrencinin eğitimi hem laboratuvar güvenliği hem de kaynakların verimli kullanımını açısından hayati önem taşır. Bu tür la-

boratuvarlarda deneyimli araştırmacıların laboratuvar veya saha tecrübelerinden faydalanılması, tez çalışmasına önemli düzeyde katkı sağlayabilir. Dolayısıyla bu da tez çalışmalarına katkı veren araştırmacıların katkı düzeyine de bağlı olarak söz konusu tez çalışmasıyla ilgili yayınlarda yazarlık hak sahipliği doğabilir. Etik sorumluluk açısından yapılacak yayınlarda bu gibi durumların göz ardı edilmemesi gerekir,

6.3. Çok Disiplinli Araştırmalar: Temel Tıp ve Klinik Tıp hatta ziraat, veterinerlik ve gıda bilimleri gibi alanlarda, araştırmaya farklı anabilim dalı, bölüm, birim ve kliniklerden katkı sağlanması durumu yaygındır. Bu durumda, öğrencinin tezinden üretilen makalede, çeşitli disiplinlerden uzmanların da yazarlık hakkı kazanması mümkündür.

6.4. Araştırmanın Bütünlüğü ve Yeni Keşifler: Bazı durumlarda, öğrencilerin tez çalışmaları sırasında elde ettikleri önemli bulgular, özgün araştırma konularının doğmasına sebep olabilir ve bu da yeni keşiflere kapı aralayabilir. Bu gibi durumlar, tezin asıl amaç ve hedeflerinden sapma riskini içerse de danışmanın onayıyla yeni araştırma konuları hem öğrenci hem de diğer araştırmacılarla iş birliği içinde ele alınabilir. Öğrencinin yeni keşfedilen konuya önemli katkılar sağlaması durumunda, araştırmanın bütünlüğünü korumak adına, bazı yeni bulgular gerekli atıflar yapılarak tezin içine dahil edilebilir. Ancak, bu bulgular temelinde hazırlanan makalelerde, araştırmaya katkı yapan diğer araştırmacıların yazarlık hakları da tanınır. Bu yaklaşım, bilimsel araştırmanın bütünlüğünü korurken, aynı zamanda tüm katılımcıların emeklerinin adil bir şekilde tanınmasını sağlar ve uygulama, bilim etiği açısından hayati öneme sahip bir davranış olarak kabul edilir.

6.5. Tez Bulgularının Geliştirilmesi Durumu: Bazı durumlarda, tez çalışması sınırlı

kapsamda ve betimleyici (tasvir edici) niteliktedir ve bu tez bulgularının, açıklayıcı ve yorumlayıcı nitelikte yayınlanabilir etkili bir makaleye dönüştürülmesi için ek geliştirmelere ihtiyaç duyulabilir. Bu süreç, tez bulgularının daha güçlü bir kuramsal temele oturtulması amacıyla daha geniş yorumlamaları, tez bulgularının başka bir alandaki uygulamalarını veya makale taslağı dergiye sunulduktan sonra akran değerlendirmesinde tespit edilen önemli bir eksik veya hataya istinaden tez kapsamının genişletilip araştırma evreninin büyüülmesi gibi durumları içerebilir. Bu tür geliştirmeler sırasında, makalenin ana materyalinin tezdten üretildiği açıkça belirtilir ve ek katkıda bulunan diğer araştırmacıların hangi bağlamda ve ne şekilde katkı sağladıkları detaylı bir şekilde açıklanır. Bu uygulama, makalede yazarlık haklarının ve onur payının adil bir şekilde paylaşılmasını sağlar ve bu da yine bilim etiğine uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, bu geliştirme veya genişletme sonucunda hazırlanan makalede, katkıda bulunan tüm araştırmacıların isimlerinin eklenmesi, çalışmanın bütünlüğünü ve şeffaflığını korumak açısından önemlidir.

7. Haksız Yazarlık ve Etik Kurul Süreçleri

Ülkemizde doçentlik başvurularının dosya incelemelerinde, rekabetçi kadro atama süreçlerinde ve aynı kurumda çalışan kişiler arasındaki çıkar atışması durumlarında, haksız yazarlık iddiaları ile ilgili olarak etik kurullara Őikayetler yapılmaktadır. Etik ihlali Őikayetlerinin hassasiyetle ele alınması gereken bu süreçlerde, etik kurulun iddiaları değerlendirirken özellikle somut kanıtların varlığına ve geçerliliğine özel bir özen göstermesi gerekmektedir. Bu tür değerlendirmelerde etik açıdan doğru bir sonuca ulaşmak için, yalnızca subjektif ifadeler veya kişisel kanaatler değil, objektif veri ve belgeler dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, hakkında

şikâyet bulunan araştırmacıdan araştırma protokolleri, çalışma defterleri, araştırma sürecinde yapılan toplantıların ağrı duyuruları, gündem ve tutanakları, araştırma ile ilgili e-posta yazışmaları, makalenin yazım aşamasındaki taslaklar gibi belge ve kanıtlar talep edilmeli ve toplanan kanıtlar titizlikle incelenmelidir. Ayrıca, etik kurulların karar alma süreçlerinde bursiyerler, asistanlar ve teknik personel gibi amirlerinin gücünden etkilenebilecek tanıkların ifadeleri yerine, çıkar çatışmasından uzak, amirin otoritesinden etkilenmeyecek tarafsız tanıklar ve konu uzmanlarının görüşleri dikkate alınmalıdır. Bu durum, etik inceleme sürecinin şeffaf ve adil yürütülmesi açısından önemlidir. Sonuç olarak, etik kurulun şikâyetleri değerlendirirken kanıtların detaylı analizini yapması, gerekirse çıkar çakışması/çatışmasından uzak dış danışmanlardan destekleyici bilgiler ve danışman görüşü alması önemlidir. Karar verme sürecinde etik prensiplerden, hukuki çerçeveden ve objektiflikten ödün verilmemesi; kurumun itibarı, adaletin sağlanması ve tarafsızlığın korunması açısından hayati öneme sahip gerekliliklerdir.

8. Yazarlıktan Feragat Hakkı

Bazı durumlarda, araştırma fikri ve tasarımına katkı sağlamış, araştırma protokolü ve proje önerisinde ismi olan ancak zorunlu nedenlerle daha sonraki iş paketlerinde yer alamamış araştırmacılar, kendi istekleri doğrutusunda yazarlıktan çekilmek isteyebilirler. Ayrıca, bazı danışmanlar, ğrencilerinin bitirme tezi, yüksek lisans tezi veya doktora tezinden üretilen makalelerde yazar olarak görünmeyi tercih etmeyebilirler. Bu ve benzeri durumlarda, sorumluluk almak istemeyen bir yazar, imzalı bir feragatname vererek yazarlık hakkından feragat ettiğini bildirmelidir. şurası unutulmamalıdır ki bilimsel yazarlık, yazara onur kazandırdığı kadar, aynı zamanda sorumluluk da yklemetedir. Ancak, yazarlık hakkından feragat eden yazarın

“gölge yazar” olarak algılanmaması için, makalenin teşekkür kısmında katkıları ve emekleri mutlaka belirtilmelidir. Böylece, araştırmaya sağladığı desteğin tanınması sağlanırken, etik açıdan da şeffaflık hassasiyeti korunmuş olur.

9. Sonuç

Bilimsel yayınlarda yazar isimleri o makalenin kimliğinin bir parçasıdır. Ancak, bilimsel yayınlardaki yazar isimleri, çoğu durumda, o bilimsel araştırmanın akran ve editör değerlendirmesinden geçmeyen bir kısımdır. Bu nedenle, araştırma süreçlerinin etik çerçevede yürütülmesi kadar yazar isimlerinin âdil olarak belirlenmesi de önemlidir. Bilimsel süreçler ve bilimin gelişmesi ile bir araştırmanın bilimsel yanlışları ortaya çıkarılabilir. Ancak yazarlık konusundaki hatalar, yalnızca etik kurulların derin ve titiz inceleme ve araştırmalarıyla anlaşılabilir. Bilimsel yazarlık konusu tamamen güven esasına dayandığından, haksız yazarlık uygulamaları bu güveni sarsan bir unsur olarak değerlendirilmeli ve akademi ortamı hangi nedenle ve hangi türden olursa olsun haksız yazarlık uygulamalarından kaçınmalıdır. Bir damla mürekkep, bir bardak suyun berraklığını nasıl bozarsa, haksız yazarlık algısı oluşturan tek bir makale de bir yazarın büyük emeklerle oluşturduğu yüzlerce makalesini gölgeleyebilir. Bu nedenle, her bilim insanı, yalnızca kendi itibarını değil, aynı zamanda bilimin saygınlığını da gözetmekle yükümlüdür. Bilim, güvene dayalı bir ortak değer olduğu için, bilim insanlarının bilimi temsil eden davranışlar sergilemesi ve bilimi gölgeleyecek etik dışı tutum ve davranışlardan özenle kaçınması esastır.

Yine bu bağlamda, bilim insanları, toplumun bilgeliği en yüksek kesimini temsil ettiklerini ve bu nedenle bir rol model sorumluluğu taşıdıklarını unutmamalıdır. Spiderman'ın ünlü sözü “*Büyük g, beraberinde büyük*

sorumlulukları da getirir” bu noktada anlamlı bir hatırlatma yaparken (Keddie, 2014), Nobel Barış Ödülü sahibi filozof Albert Schweitzer’in řu ifadesi ise bir kutup yıldızı gibi yol gösterici niteliktedir: “*Örnek olmak, başkalarını etkilemede ana şey değil, tek şeydir*” (Coates ve ark., 2019, s.316). Belki de Lach’ın (2019) bir makalesinde “*Araştırma dürüstlüğü, hiç kimse izlemese bile doğru olan şeyleri yapmaktır*” şeklinde ifade ettiği gibi etik davranış, doğru olan şeyleri –hiçbir karşılık beklemeden- sadece doğru olduğu için yapmaktır.

10. Teşekkür

Çalışma, 22-23 Kasım 2024 tarihlerinde Ege Üniversitesinde gerçekteşirilen AKETDER 3. Uluslararası Etik araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Bu makalede ifade edilen görüşlerimin şekillenmesinde, uzun yıllar boyunca çeşitli kurum ve kuruluşların etik kurulları ve bilim komitelerindeki çalışmalarım sırasında karşılaştığım etik konu incelemelerinden edindiğim deneyimlerim ve eleştirel bakış açısının önemli bir rolü olmuştur. Bu vesileyle, bu kurullarda birlikte çalıştığım ve bilgi ve becerilerimden faydalandığım tüm arkadaşlarıma içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu çalışmanın hazırlanması sürecinde kendisiyle tartıştığım yaklaşımları eleştirel bir perspektifle değerlendiren ve içerik geliştirme süreçlerine anlamlı katkılar sunan OpenAI destekli yapay zekâ asistanı ChatGPT’ye de içten teşekkürlerimi sunarım.

11. Kaynaklar

Bavdekar, S. B. (2012). Authorship issues. *Lung India*, 29(1), 76-80. <https://doi.org/10.4103/0970-2113.92371>

Broad, W., & Wade, N. (1982). *Betrayers of truth: fraud and deceit in the halls of science*. Simon & Schuster.

Coates, R. C. and Miner, R. E. (2019). *Quotations for the public person: Wit and wisdom of the ages*. FriesenPress.

Committee on Publication Ethics. (t.y.). Authorship. Erişim [21.11.2024], from <https://publicationethics.org/resources/discussion-documents/authorship>

Day, R. A. (2000). Bilimsel bir makale nasıl yazılır ve yayımlanır? (G. A. Altay, Çev.; 4. Basım, s.XV). TÜBİTAK.

De Vaus, D. A. (2001). *Research design in social research*. SAGE.

Eldridge, S. (2024, October 8). Data analysis. In: *Encyclopaedia Britannica*. Erişim [21.11.2024], from <https://www.britannica.com/science/data-analysis>

Elsevier.(t.y.). Author policies and guidelines. Erişim [21.11.2024], from <https://www.elsevier.com/researcher/author/policies-and-guidelines>

Erat, V. ve Arap, İ. (2016, Kış). Bilimin devlet için önemi: bilim-devlet ilişkisi üzerine bir çözümlenme. *Education Science Society Journal*, 14 (53), 10–45.

Ghasemi, A., Mirmiran, P., Kashfi, K., and Bahadoran, Z. (2023). Scientific publishing in biomedicine: A brief history of scientific journals. *International Journal of Endocrinology and Metabolism*, 21(1), e131812. <https://doi.org/10.5812/ijem-131812>

Gøtzsche, P. C., Hróbjartsson, A., Johansen, H. K., Haahr, M. T., Altman, D. G. and Chan, A.-W. (2007). Ghost authorship in industry-initiated randomised trials. *PLoS Medicine*, 4(1), e19. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.0040019>.

Harvey, L. A. (2018). Gift, honorary or guest authorship. *Spinal Cord*, 56, 91. <https://www.nature.com/articles/s41393-017-0057-8>

International Committee of Medical Journal Editors. (t.y.). Defining the role of authors and contributors. Erişim [21.11.2024], from <https://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/defining-the-role-of-authors-and-contributors.html>

Jana, S. (2019). A history and development of peer-review process. *Annals of Library and Information Studies*, 66, 152–162.

Keddie, A. (2014). “It’s like Spiderman ... with great power comes great responsibility”: School autonomy, school context and the audit culture.

School Leadership & Management, 34(5), 502–517.

Lach, H. W. (2019, July). Research integrity: “Doing the right thing, even when no one is watching.” *Clinical Nursing Research*, 28(6), 655–657.

Mondal, H., & Mondal, S. (2024). Honorary authorship: Unethical; however, does it harm science? *CosmoDerma*, 4, 99. https://doi.org/10.25259/CSDM_103_2024

Office of Research Integrity. (t.y.). Data management. Erişim [21.11.2024], from https://ori.hhs.gov/education/products/n_illinois_u/datamanagement/dctopic.html

Öztürk, T. (1997, Aralık). Modern bilimin gelişimi. *Bilim ve Teknik*, 82–87.

Picano, E. (2024). Who is the author: Genuine, honorary, ghost, gold, and fake authors? *Exploration of Cardiology*, 2, 88–96. <https://doi.org/10.37349/ec.2024.00024>

Roig, M. (2010). Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know. *Biochemia Medica*, 20(3), 295–300.

Stokes, M. (2010). Isaac Newton: A biography of an inventor, astronomer, physicist, and philo-

sopher. Nashville, TN: Thomas Nelson.

Western Sydney University. (t.y.). DEST definition of research. Erişim [21.11.2024], from https://www.westernsydney.edu.au/research/researchers/preparing_a_grant_application/dest_definition_of_research

Yale University. (t.y.). Guidance on authorship in scholarly or scientific publications. Yale University Office of the Provost. Erişim [21.11.2024], from <https://provost.yale.edu/policies/academic-integrity/guidance-authorship-scholarly-or-scientific-publications>

Yetim, H. (2020). Bilimsel araştırma yöntemleri. *İst. S. Zaim Üniversitesi Ders Yayınları*, No: 46.

SOS Political Science & Public Administration. (t.y.). Research methodology 203: Interpretation and report writing (Meaning, techniques & components) [PDF document]. Erişim [21.11.2024], from https://www.jiwaji.edu/pdf/ecourse/political_science/MB_A-HRD-203-RESEARCH%20METHODOLOGY-INTERPRETATION%20AND%20REPORT%20WRITING-converted1.pdf

Zaki, S. A. (2011). Gift authorship – A cause for concern. *Lung India*, 28(3), 232-233. <https://doi.org/10.4103/0970-2113.83994>